

ТРАВНЕВІ СТУДІЇ ДЖУНІОР

Соловійова Вероніка

Вінницький гуманітарний ліцей № 1 імені М. І. Пирогова

РОЛЬ КРАЄЗНАВЦЯ В. Д. ОТАМАНОВСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ЦІЛІСНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАРАТИВУ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Ключові слова: історія України, краєзнавство, локальна історія.

Key words: history of Ukraine, local lore, local history.

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. позначився активізацією процесів українського національного відродження, важливою складовою якого стало формування цілісного історичного наративу. У цей період історична наука перестає бути виключно академічною сферою й набуває значення інструмента національної самоідентифікації. Особливу роль у цьому процесі відіграло краєзнавство як напрям, що забезпечував емпіричну базу для осмислення минулого [1, с. 19].

У цьому контексті вагомим є внесок В. Д. Отамановського – дослідника, який поєднав глибокий інтерес до локальної історії з розумінням її місця у загальноукраїнському історичному процесі.

Формування наукового світогляду Отамановського відбувалося під впливом модерної української історіографії, зокрема ідей Михайла Грушевського, який обґрунтував концепцію безперервності українського історичного розвитку [1].

На відміну від імперських історичних схем, що розглядали українські землі як периферію, українські історики кінця ХІХ ст. прагнули: відновити історичну суб'єктність українського народу; показати тяглість його розвитку; інтегрувати регіональні історії у єдину національну концепцію.

Саме у цьому руслі працював Отамановський, застосовуючи краєзнавчий підхід як інструмент наукового пізнання [1, с. 9].

Однією з ключових особливостей діяльності Отамановського було використання краєзнавства як наукового методу. Його дослідження Поділля містили: аналіз архівних документів; вивчення топоніміки та історичної географії; збір етнографічних матеріалів; розгляд соціально-економічного розвитку регіону.

Цей комплексний підхід давав змогу: відтворювати історію регіону у всій її багатовимірності, виявляти зв'язки між локальними процесами та загальноукраїнськими тенденціями, формувати уявлення про Україну як історично цілісний простір [4, с. 44].

Отамановський фактично демонстрував, що національна історія складається з мозаїки регіональних історій, які не суперечать одна одній, а доповнюють і збагачують загальну картину.

Особливе місце у науковій спадщині Отамановського посідає дослідження Поділля. Регіон розглядався ним не як периферія, а як важливий історичний осередок, де перетиналися різні культурні та політичні впливи. У своїх працях

науковець підкреслював історичну глибину регіону, аналізував його роль у формуванні української культури, доводив органічну належність Поділля до українського історичного простору. Отже, Поділля постає не як ізольований регіон, а як складова єдиного історичного організму [8, с. 46].

Важливою характеристикою діяльності Отамановського була орієнтація на наукову об'єктивність. Він застосовував критичний аналіз джерел; прагнув уникати ідеологічних спотворень, використовував міждисциплінарний підхід. Його роботи відзначаються системністю викладу, увагою до деталей, широкою джерельною базою. Це давало змогу підносити краєзнавчі дослідження до рівня серйозної історичної науки, що було важливим для легітимації української історіографії у науковому світі [7, с. 22].

Окрім наукової роботи, Отамановський активно займався просвітництвом. Його діяльність охоплювала: участь у створенні музеїв і архівів; популяризацію історичних знань серед населення; залучення широких верств до вивчення місцевої історії. Цей аспект є надзвичайно важливим, оскільки формування національного нарративу потребує не лише наукового обґрунтування, а й його поширення у суспільстві [2, с. 74]. Завдяки таким зусиллям історія ставала частиною колективної пам'яті, що сприяло зміцненню національної ідентичності.

Умови існування української науки в межах Російської імперії накладали певні обмеження, однак водночас надавали діяльності істориків особливого значення. Отамановський, як і інші представники української інтелігенції, фактично протистояв імперським історичним концепціям, відстоював ідею окремішності українського історичного розвитку, сприяв формуванню національної свідомості [6, с. 67]. Його краєзнавчі дослідження мали не лише науковий, але й культурно-політичний вимір, оскільки вони підривали імперські нарративи про «єдність» історії.

Внесок В. Д. Отамановського у формування українського нарративу можна узагальнити у кількох ключових аспектах: методологічний – розвиток краєзнавства як наукового напрямку. Історіографічний – інтеграція регіональної історії у загальнонаціональний контекст. Культурний – популяризація історичних знань і формування історичної пам'яті. Ідеологічний – утвердження української історичної суб'єктності [3, с. 19].

Його діяльність сприяла переходу від фрагментарного знання про минуле до цілісного бачення історії України.

Підсумовуючи, варто наголосити, що діяльність Володимира Дмитровича Отамановського виходить за межі суто регіональних досліджень і має загальнонаціональне значення. Його наукова спадщина демонструє, що саме через ґрунтовне вивчення локальних історій можливе створення цілісного, внутрішньо узгодженого українського нарративу [5, с. 37].

Отамановський фактично реалізував принцип «від локального до загального», доводячи, що регіональна історія не є другорядною чи допоміжною, а становить фундамент національної історії. У цьому сенсі його підхід можна розглядати як важливий етап переходу української історіографії від описовості до концептуальної цілісності [8, с. 67].

Діяльність науковця сприяла подоланню фрагментарності історичного знання. Інтегруючи матеріали з історії Поділля у ширший український контекст, дослідник формував уявлення про Україну як про єдиний історичний простір із спільними закономірностями розвитку, попри регіональне різноманіття [5, с. 124].

Важливим є внесок Отамановського у формування історичної пам'яті. Його просвітницька діяльність, робота з джерелами та популяризація краєзнавства сприяли залученню широких верств населення до осмислення минулого. Це, зі свого боку, зміцнювало національну ідентичність та історичну самосвідомість українців.

Наукова позиція мала чіткий світоглядний вимір. У контексті домінування імперських історичних концепцій Отамановський утверджував окремішність українського історичного розвитку, долучаючись до процесу інтелектуального опору асиміляційним нарративам.

Зрештою, значення постаті Отамановського полягає також у тому, що його підхід залишається актуальним і сьогодні. Сучасна історична наука продовжує використовувати краєзнавчі дослідження як важливий інструмент реконструкції минулого, а ідея поєднання регіонального та національного рівнів аналізу є ключовою для розуміння складної структури історичного процесу [8, с. 79].

В. Д. Отамановський постає як один із репрезентантів української інтелектуальної традиції, який зробив суттєвий внесок у формування цілісного українського історичного нарративу. Його діяльність засвідчує, що національна історія формується не лише через узагальнюючі синтези, а й через виснажливу працю з локальним матеріалом, який створює повну та багатовимірну картину минулого України.

Джерела та література

1. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Київ: Наукова думка, 1991. 692 с.
2. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму. Київ: Либідь, 1999. 352 с.
3. Отамановський В. Д. Історія Поділля. Вінниця, 1920-ті рр. 469 с.
4. Отамановський В. Д. Краєзнавчі дослідження Поділля. Кам'янець Подільський, 1920-ті рр.
5. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2003. 340 с.
6. Історія української культури: у 5 т. / за ред. В. А. Смоля. Київ: Наукова думка, 2001.
7. Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція XVII ст. Київ: Альтернативи, 1999. 447 с.
8. Українське краєзнавство: історія, теорія, практика / за ред. П. Т. Тронька. Київ: НАН України, 2005.
9. Нариси історії Поділля / за ред. І. С. Винокура. Кам'янець-Подільський: Абетка, 1990. 327 с.
10. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ: Генеза, 1997. 380 с.